

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: мр МАРИНА КУРЕШЕВИЋ

Тема: СИНТАКСИЧКЕ ОДЛИКЕ СРПСКЕ АЛЕКСАНДРИДЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовео комисију: 25. 06. 2012, Наставно-научно веће Филозофског Факултета у Новом Саду
2. Састав комисије: др Јасмина Грковић-Мејдор, редовни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет у Новом Саду, избор у звање: 2000, ментор; др Јелица Стојановић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет у Никшићу, избор у звање: 2006, члан; др Слободан Павловић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет у Новом Саду, избор у звање: 2011, члан; др Наташа Драгин, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет у Новом Саду, избор у звање: 2011, члан.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Марина, Фиданчо, Курешевић
2. Датум рођења, општина, република: 28. септембар 1975, Нови Сад, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 29. 12. 2005, Филозофски факултет Нови Сад, <i>Апсолутни датив у српском средњовековном стваралаштву од XII до XV века</i>
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: филолошке науке (магистар лингвистичких наука)
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: СИНТАКСИЧКЕ ОДЛИКЕ СРПСКЕ АЛЕКСАНДРИДЕ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

I. УВОД. 1. О Српској Александриди, споменику српске културне баштине, у контексту средњовековног књижевног канона; 2. О синтаксичкој структури старословенског и редакцијских језика и карактеру језичке норме; 3. Предмет и циљ истраживања; 4. Српска Александрида као корпус за истраживање синтаксичких одлика српскословенског језика нижег стила; 5. О функционалностилској раслојености српскословенског језика и конкурентним средствима на плану хипотаксе; 6. Теоријски оквири; 7. Методологија истраживања (13–33).

II. НОМИНАЛНА СРЕДСТВА. 1. АКТИВНИ ПАРТИЦИПИ: 1.1. Активни партиципи у својству именских речи, 1.2. Активни партиципи неодређеног вида у таутосубјекатским конструкцијама, 1.3. Активни партиципи неодређеног вида у хетеросубјекатским конструкцијама, 1.4. Активни партиципи неодређеног вида као саставни делови предиката, 1.5. Закључна разматрања о употреби активних партиципа у Српској Александриди (36–77); 2. ИНФИНИТИВ: 2.1. Инфинитив у оквиру сложеног футура, 2.2. Инфинитив у функцији субјекта, 2.3. Инфинитив у функцији предиката, 2.4. Инфинитив у функцији допуне глагола, 2.5. Инфинитив у функцији допуне именица и придева, 2.6. Инфинитив у функцији адвербијалне одредбе, 2.7. Инфинитив у номиналној функцији, 2.8. Закључна разматрања о употреби инфинитива у језику Српске Александриде (78–111).

III. ЗАВИСНОСЛОЖЕНЕ РЕЧЕНИЦЕ. 1. РЕЛАТИВНЕ РЕЧЕНИЦЕ: 1.1. Адјективне релативне реченице, 1.2. Супстантивне релативне реченице, 1.3. Типови предиката унутар релативне реченице, 1.4. Закључна разматрања о структури реченичног комплекса са релативном реченицом у језику Српске Александриде, 1.5. Конкурентна средства (112–150); 2. ЗАВИСНЕ РЕЧЕНИЦЕ ЗА ИСКАЗИВАЊЕ МЕСТА, ВРЕМЕНА, НАЧИНА И МЕРЕ: 2.1. Месне реченице, 2.2. Временске реченице, 2.3. Реченице за исказивање начина и мере (151–208); 3. НАМЕРНЕ (ФИНАЛНЕ) РЕЧЕНИЦЕ: 3.1. Намерне (финалне) реченице уз интранзитивне глаголе кретања, 3.2. Намерне (финалне) реченице уз глаголе кретања каузативног типа, 3.3. Намерне (финалне) реченице уз остале глаголе срачунате на постизање неког циља, 3.4. Типови предиката унутар намерне (финалне) реченице, 3.5. Закључна разматрања о структури реченичног комплекса са намерном (финалном) реченицом у језику Српске Александриде, 3.6. Конкурентна средства (209–223); 4. УЗРОЧНЕ РЕЧЕНИЦЕ: 4.1. Синтаксичке структуре са енклитиком *во*, 4.2. Узрочне реченице са везником *пониже*, 4.3. Узрочне реченице са осталим везницима, 4.4. Типови предиката унутар узрочне реченице, 4.5. Закључна разматрања о структури реченичног комплекса са узрочном реченицом у језику Српске Александриде, 4.6. Конкурентна средства (223–245); 5. УСЛОВНЕ РЕЧЕНИЦЕ: 5.1. Евентуалнореалне условне реченице, 5.2. Иреалне условне реченице, 5.3. Уметнута условна реченица, 5.4. Типови предиката унутар условне реченице, 5.5. Закључна разматрања о структури реченичног комплекса са условном реченицом у језику Српске Александриде, 5.6. Конкурентна средства (245–263); 6. ДОПУСНЕ РЕЧЕНИЦЕ: 6.1. Типови предиката унутар допусне реченице, 6.2. Закључна разматрања о структури реченичног комплекса са допусном реченицом у језику Српске Александриде, 6.3. Конкурентна средства (263–266); 7. ДОПУНСКЕ РЕЧЕНИЦЕ: 7.1. Допунске реченице уз глаголе, 7.2. Допунске реченице уз безличне изразе, именице и придеве, 7.3. Типови предиката унутар допунске реченице, 7.4. Закључна разматрања о реченичном комплексу са допунском реченицом у језику Српске Александриде, 7.5. Конкурентна средства (267–304).

IV. ЗАКЉУЧАК (305–310).

V. ИЗВОР (311).

VI. ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА (311–323).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У Уводу (13–33) докторке дисертације М. Курешевић најпре представља *Александриду*, једно од најпопуларнијих и најчитанијих дела у средњем веку, у контексту средњовековног

књижевног канона, потом и *Српску Александриду*: изворни текст (XVI век, призренско-тимочка дијалекатска зона), критичко издање и досадашња филолошка истраживања текста. Затим се наводе циљеви, теоријски оквири и методологија истраживања, с посебним освртом на функционалностилску раслојеност српскословенског језика. Уводни део тезе садржи све неопходне елементе и сведочи о томе да кандидат поседује темељна знања из области која је предмет дисертације, како у теоријском, тако и у методолошком погледу.

Друго поглавље (НОМИНАЛНА СРЕДСТВА, 78–111) бави се номиналним синтаксичким средствима, партиципима и инфинитивом, у функцији исказивања семантичке субординације, чији се посебни семантички типови индукују контекстуално. Анализи су подвргнути само активни, прави партиципи, који једини и могу бити конкурентна средства реченицама са финитним глаголским облицима, будући да су тзв. пасивни партиципи и генетски и функционално глаголски придеви. У оквиру синтаксичко-семантичких функција активних партиципа раздвајају се: а) књишке црте, које представљају старословенско наслеђе, и немају ослоња у српском језику (конструкција апсолутног датива, супстантивизирани партицип, партицип у функцији атрибута), и б) црте које су заједничка одлика наслеђеног старословенског система и старосрпског језика (акузатив с партиципом, самостални предикативни партицип и партицип у функцији герунда). Поређењу процентуалну заступљеност наведених категорија М. Куршевић уочава већу фреквенцију црта које су заступљене и у старосрпском језику, што и представља одлику функционалног стила овога текста.

Анализи синтаксичких функција инфинитива приступљено је на исти начин. Одвајају се две основне групе особина: а) књишке (инфинитив *pro imperativo*, *ако* + датив + инфинитив за исказивање последичног значења, као и употреба конструкције акузатив + инфинитив глагола бити уз комуникативне и когнитивне глаголе, при чему се последња конструкција сматра књижевним неологизмом), б) вернакуларне црте, које су истовремено и део норме српскословенског језика (инфинитив као допуна глагола, придева и именица, инфинитив у имперсоналним конструкцијама, ретко самостални инфинитив, инфинитив у конструкцији тзв. сложеног футура). Анализа открива да у домену инфинитивне фразе нема снажнијег продора конструкције *да* + презент на место инфинитива, те да би у погледу употребе инфинитива текст генерално био ближи времену настанка превода (крај XIII века) него времену настанка преписа, три века млађем. У закључном сегменту првог дела тезе М. Куршевић закључује да се у језику *Српске Александриде* наведена номинална средства користе доминантно у вернакуларном духу. Изложено показује да је анализа номиналних средстава урађена прецизно и у методолошком погледу доследно, на основу чега су изведени валидни закључци.

Трећи део докторске дисертације (ЗАВИСНОСЛОЖЕНЕ РЕЧЕНИЦЕ, 151–304) посвећен је синтаксичко-семантичкој анализи реченичних структура за исказивање значења атрибутивности, спацијалности, темпоралности, квалификативности и квантификативности, резултативности (реалног типа), финалности, каузативности, кондиционалности, концесивности и експликативности. Методолошки консеквентно, особине су, за сваки од наведених типова, разврстане на: а) књишке, б) вернакуларне општесловенске, генетски прасловенске, и в) вернакуларне дијалекатске. У циљу што прецизнијег раздвајања три наведена плана, М. Куршевић примењује неколико метода: а) поређење са старословенским и српскословенским споменицима „вишег стила”, који генерално наслеђују старословенску ситуацију, б) поређење са старосрпским, те в) поређење са другим старим словенским језицима (старочешким и староруским). На крају анализе сваког реченичног типа дат је преглед односа реченичних структура и њима конкурентних номиналних средстава, партиципа и инфинитива. Посебну вредност овога дела представља управо то што су поменути односи дати процентуално, а у оквиру семантичког поља атрибутивности, темпоралности, финалности и експликативности и графички приказани, будући да, како се у тези наглашава, „у тим пољима функционалностилска употреба конкурентних средстава највише долази до изражаја”. Процентуално представљање података једини је исправан начин не само да се прецизно дефинишу одлике посебног функционалног стила, у овом случају *Српске Александриде*, већ и да се одреди његово

месту у систему функционалних стилова српскословенског језика. Анализа зависносложених реченица, као и односа наведених конкурентних средстава, показала је, као и у случају партиципа и инфинитива, да су књишка средства заступљена у мањем проценту, те да доминирају она која имају ослонац у систему старосрпског језика.

Указујемо још на два елемента, у теоријско-методолошком погледу од изузетне важности у дијахронијским синтаксичким истраживањима, која су у овој докторској дисертацији примењивана: 1. Континуум јукстапозиције и хипотаксе, с обзиром на чињеницу да се хипотактичке структуре развијају из јукстапозиције независних реченица, што је праћено граматикализацијом аутосемантичних речи у везнике. Имајући ово у виду, јасно је да се не може у свим случајевима ни повући јасна граница између два типа реченичног устројавања, што је у тези у свим одговарајућим случајевима истицано. 2. Континуум семантичких категорија од центра ка периферији, који се манифестује и у њиховом синтаксичком енкодирању. Стога је у интерпретацији и класификацији примера у тези примењиван принцип „од центра ка периферији”.

У последњем делу докторске дисертације (ЗАКЉУЧАК, 305–310) М. Куршевић је прегледно изнела резултате анализе и закључке до којих је на основу ње дошла. У литератури на крају рада (ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА, 311–323) наводи се списак од преко 160 библиографских јединица.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Куршевић, Марина. Употреба претериталних времена у Српској Александриди. *Научни састанак слависта у Вукове дане 38/1* (2009): 253–266.
2. Куршевић, Марина. О употреби партикуле/везника *да* у Српској Александриди. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду XXXV-2* (2010): 243–258.
3. Куршевић, Марина. О конкурентној употреби акузативних конструкција (са акузативом и партиципом) и допунске реченице у Српској Александриди. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIII/1* (2010): 79–92.
4. Куршевић, Марина. Исказивање реченичне каузалности у Српској Александриди. *Савремена проучавања језика и књижевности* (Зборник радова са II скупа младих филолога Србије одржаног 6. марта 2010. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу). Крагујевац. III/1 (2011): 15–28.
5. Куршевић, Марина. Значење конструкције *хотјти* + инфинитив у Српској Александриди са становишта теорије граматикализације. *Славистика XV* (2011): 156–166.
6. Куршевић, Марина. Исказивање футура у Српској Александриди. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIV/2* (2011): 91–107.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Синтаксичко-семантичка анализа номиналних средстава (партиципа и инфинитива) и њима конкурентне зависносложене реченице у домену исказивања семантичке субординације показала је да у тексту *Српске Александриде* преовлађују она средства која имају упориште у систему старосрпског језика, а да су црте које припадају књишком слоју заступљене у мањем проценту случајева. Поређење са одговарајућом ситуацијом у српскословенском језику вишег стила, који у основи чува синтаксичку структуру старословенског језика, показује да је *Српска Александрида* писана „нижим” функционалним стилем српскословенског језика. Реч је о функционалном стилу који се отклоном од књишких категорија и избором одговарајућих црта из регистра синтаксичких средстава књижевног језика приближује систему старосрпског језика, уз истовремено увођење одређеног процента иновација пореклом из старосрпског језика. Овако синтаксичко устројавање

<p>текста условљено је његовом комуникативном функцијом, односно прагматичком нормом српскословенског језика.</p>
<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:</p>
<p>Резултати истраживања приказани су и протумачени јасно и прегледно.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: НАПОМЕНА:</p>
<p>1. Докторска дисертација је написана у складу с образложењем наведеним у пријави теме.</p>
<p>2. Дисертација садржи све битне елементе: резиме на српском и енглеском језику, садржај, текст (подељен у три поглавља), закључак, извор и цитирану литературу.</p>
<p>3. Дисертација је оригиналан допринос науци јер је реч о првом темељном истраживању синтаксичких одлика текста писаног нижим стилом српскословенског језика, у којем се процентуално прецизно представља однос конкурентних синтаксичких средстава. Дисертација је стога не само вредан прилог познавању синтаксичког устројавања <i>Српске Александриде</i>, већ и значајан допринос сагледавању сложеност система функционалних стилова књижевног језика Срба у средњем веку.</p>
<p>4. Дисертација нема недостатака који би утицали на резултате истраживања.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p>
<p>На основу укупне оцене дисертације, комисија са задовољством предлаже да се докторска дисертација <i>Синтаксичке одлике Српске Александриде</i> прихвати, а кандидату мр Марини Курешевић одобри одбрана у предвиђеном законском року.</p>

Нови Сад – Никшић, 15. 07. 2012.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Јасмина Грковић-Мејдор, редовни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, ментор

др Јелица Стојановић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, члан

др Слободан Павловић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, члан

др Наташа Драгин, ванредни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, члан